

PASSIE VOOR BACH

Ensemble Himmelsburg

Serenade voor Leopold (deel 2)

ZONDAG 26 FEBRUARI 2023

11:00 UUR GROTE KERK **ENSCHDE**

16:00 UUR GROTE KERK **STEENWIJK**

Sytse Buwalda alt

William Knight tenor

Carla Leurs solo-violoncello

Pieter Dirksen klavecimbel en muzikale leiding

Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Ouverture (Suite) nr. 1 in C, BWV 1066 (ca. 1725)

voor hobo I en II, fagot, viool I en II, altviool en basso continuo

Ouverture – Courante – Gavotte I en II – Forlane

Menuet I en II – Bourrée I en II – Passepied I en II

Concerto in a-kl.t., voor viool-solo, strijkers en basso continuo, BWV 1041 (1730?)

Zonder tempo-aanduiding (Allegro) – Andante – Allegro assai

Serenade *Die Zeit, die Tag und Jahre macht*, BWV 134a (1 januari 1719)

tekst: Christian Friedrich Hunold

voor alt, tenor, hobo I en II, viool I en II, altviool en basso continuo

Ensemble Himmelsburg

Carla Leurs viool-solo, viool I

Melanie Jansen, Janne Soerensen, Annemarie van Viegen viool I / viool II

Daria Ujejska altviool

René Geesing cello

Erik Olsman contrabas

Erna de Koning, Sigurd Smit hobo

Joop Bremer fagot

Pieter Dirksen klavecimbel en muzikale leiding

Sytse Buwalda is al meer dan 35 jaar wereldwijd een veelgevraagd solist. Hij ontving de Premio de Honor Cuba Disco en werd benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. In 2020 richtte hij samen met Heleen Koele Het Nederlands Bach Consort op waarvan hij muzikaal en artistiek leider is. In seizoen 2021-2022 zong hij een dubbelrol in de opera J.S. Bach – De Apocalyps van Opera2Day en de Nederlandse Bachvereniging. In Seizoen 2023-2024 zingt hij de rol van Soekarno in Opera Papoea van Maarten Ornstein en geeft recitals met pianist Ed Spanjaard. Meer info: [syitsebuwalda.nl](https://www.sytsebuwalda.nl)

William Knight begon zijn carrière in het koor van St. Paul's Cathedral in Londen. Hij studeerde zang aan de universiteit van York, waar hij tevens als Choral Scholar werkzaam was in York Minster. Al solist was hij te horen bij Nederlandse Bachvereniging, Collegium Vocale Gent, Les Talens Lyriques, Gli Angeli, en Het Nederlands Kamerkoor. William Knight specialiseerde zich in het haute-contre vak, de hoge tenorpartijen in de Franse barokmuziek. William is ook als componist actief en schreef werken voor onder meer het Nederlands Kamerkoor en Capella Amsterdam. Meer info: [williamknight-tenor.com](https://www.williamknight-tenor.com)

De serie *Passie voor Bach* is een co-productie van Wilminktheater, Muziekcentrum Enschede en Phion, Orkest van Gelderland & Overijssel. Ensemble Himmelsburg, dat vernoemd is naar de slotkerk in Weimar waar Bach enkele jaren werkte, is samengesteld uit Phion-musici met een diepe passie voor Bach, aangevuld met violsoliste Carla Leurs en klavecijnist en organist Pieter Dirksen, die tevens de muzikale leiding heeft.

Serenade voor Leopold (2)

In 1717 kwam Johann Sebastian Bach in dienst van Leopold, de 23-jarige vorst van Anhalt-Köthen. Het was de beste baan die hij in zijn leven zou krijgen. Zes jaar later vertrok hij naar Leipzig waar hij de rest van zijn leven woonde en werkte. Maar een deel van zijn hart zou altijd in Köthen blijven.

Nu viel Bach in Köthen, waar hij werd aangesteld als 'Kapellmeister' en 'Director derer Cammer-Musiquen', met zijn neus in de boter. Leopold was een verlicht heerser die oog en waardering had voor zijn personeel. Hij had een behoorlijk muziekensemble in dienst van negentien musici waarvan een aantal met solistische kwaliteiten. De vorst zelf was een niet onverdienstelijk violist die regelmatig met het orkest meespeelde. Bach ging voortvarend aan het werk met voornamelijk instrumentale muziek. Hij componeerde talloze werken voor het hof voor evenzovele gelegenheden waarvoor muziek nodig was. Feestelijke bijeenkomsten met orkestmuziek, concertante muziek en kamermuziek voor de diverse solisten uit het orkest waartoe hij zichzelf als violist en toetsenist ook meerekende. En dan nam hij ook nog de tijd om voor zichzelf composities te maken, waaronder zijn beroemde *Wohltemperiertes Klavier*.

In zijn leven heeft Bach een groot aantal suites gecomponeerd, een in die tijd populaire vorm bestaande uit een opeenvolging van gestileerde dansen. Het grootste deel was bedoeld voor klavier met daarnaast enkele voor viool of cello. De suites voor orkest, ook vaak ouverture genoemd naar het openingsdeel, vormen echter een bescheiden deel van zijn oeuvre. Er zijn er slechts vier bekend, al is de kans groot dat Bach er meerdere geschreven heeft die verloren zijn

gegaan. Drie daarvan, de nummers 1, 3 en 4 stammen uit zijn tijd in Köthen. Aan Suite 3 en 4 zijn in later jaren pauken en trompetten toegevoegd die deze werken een grote uitbundigheid verlenen. De **Suite BWV 1066** is bewaard gebleven in zijn oorspronkelijke gedaante, met naast strijkers twee hobo's en een fagot die meestal gelijk opgaan met de strijkerspartijen, maar het neemt niet weg dat ook deze suite een vrolijke uitbundigheid heeft. Het werk is geheel in de stijl van de suites van die tijd. Na de ouverture volgen een aantal, vooral Frans georiënteerde dansen zoals de courante, gavotte, bourrée, menuet en de passepied. Uitzondering is de forlane, die veel minder vaak voorkwam. Het was van oorsprong een Slavische dans die naar Venetië overgewaaid was en daar in de 18e eeuw een populaire volksdans tijdens carnaval werd.

Voor wie en wanneer Bach zijn **Violconcert in a, BWV 1041** heeft geschreven is niet precies bekend. Lange tijd is gedacht dat de waarschijnlijke kandidaat Joseph Spieß was, concertmeester van het hoforkest in Köthen. Met een beetje fantasie zouden ook Bach zelf of vorst Leopold in aanmerking zijn gekomen, want ook zij konden heel aardig overweg met de viool. Recente studies wijzen er echter op dat Bach dit concert misschien pas rond 1730 schreef voor zijn Collegium Musicum in Leipzig. Waar heel veel composities van Bach na zijn dood lange tijd in de vergetelheid zijn geraakt, vormt dit *Violconcert* daarop een uitzondering. In de tweede helft 18e eeuw was het werk regelmatig in muzikale kringen in Berlijn te horen. In 1838 was het in Stuttgart geprogrammeerd in een serie met zogenaamde 'oude muziek'. En Bach-adept Mendelssohn bezat een

handgeschreven kopie die hij aan zijn concertmeester Ferdinand David van het Gewandhausorchester gaf en die het een aantal keren uitvoerde.

Bach was in Köthen aangesteld als hofmusicus en niet als componist van kerkmuziek. Dat had er mee te maken dat het Köthense hof calvinistisch was met een in muzikaal opzicht sobere kerkdienst. Voor Bach daarom vrijwel geen cantates in Köthen, al deed hij het niet helemaal zonder. Want zo nu en dan componeerde hij voor een bijzondere gelegenheid aan het hof een speciaal daarvoor bestemd vocaal werk. Begin 1719 deed zich zo'n situatie voor toen op 1 januari het jaar met een feestelijke bijeenkomst werd ingeluid die Bach opluisterde met een serenade: **Die Zeit, die Tag und Jahre macht**. De tekst was van de in Halle wonende dichter Christian Friedrich Hunold, die Bach in deze jaren wel vaker van gelegenheidspoëzie voor cantates voorzag. In de serenade treden twee allegorische figuren op: *Die Zeit*, (tenor) die het verleden voorstelt en *Die Göttliche Vorsehung* (alt) als verpersoonlijking van de toekomst. Gezamenlijk prijzen zij vorst Leopold van Anhalt-Köthen uitbundig in recitatieven en aria's en wensen hem een voorspoedig nieuwjaar toe.

Toen Bach in 1723 naar Leipzig vertrok, verliet hij Köthen niet met lege handen, maar nam een aanzienlijk deel van de muziek daar gecomponeerd, waaronder de werken van dit programma, mee naar zijn nieuwe werkplek in Leipzig. Het zou hem daar nog aardig van pas komen. De *Suite BWV 1066* voerde hij opnieuw uit in het Zimmermannsches Kaffeehaus. Hij had daar tussen 1729 en 1741 de leiding over het Collegium Musicum, een gezelschap van studenten en beroepsmusici dat regelmatig de cafébezoekers trakteerde

op verstrooiende muziek. Ook het *Vioolconcert BWV 1041* kwam daar op de lessenaars en kreeg zelfs een tweede leven in een arrangement als het *klavecimbelconcert BWV 1058*.

Voor de serenade had hij al vrij snel een nieuwe bestemming. Een klein jaar na zijn aanstelling als cantor in Leipzig voerde hij er zijn *Johannes-Passion* uit. Het componeren van dit omvangrijke stuk nam zoveel tijd in beslag dat hij nauwelijks tijd had voor zijn wekelijkse cantate. De serenade werkte hij daarom om tot kerkcantate en die werd met Pasen 1724 als *Ein Herz, das seinen Jesum lebend weiß* uitgevoerd.

Kees Wisse

Serenade *Die Zeit, die Tag und Jahre macht*, BWV 134a

1. Recitativ (A, T)

Zeit:

Die Zeit, die Tag und Jahre macht,
Hat Anhalt manche Segensstunden
Und itzo gleich ein neues Heil gebracht.

Göttliche Vorsehung:

O edle Zeit! mit Gottes Huld verbunden.

2. Aria (T)

Zeit:

Auf, Sterbliche, lasset ein Jauchzen ertönen;
Euch strahlet von neuem ein göttliches Licht!
Mit Gnaden bekröne der Himmel die Zeiten,
Auf, Seelen, ihr müsset ein Opfer bereiten,
Bezahlet dem Höchsten mit Danken die Pflicht!

3. Recitativ (A, T)

Zeit:

So bald, als dir die Sternen hold,
O höchstgepriesnes Fürstentum!
Bracht ich den teuren Leopold.
Zu deinem Heil, zu seinem Ruhm
Hab ich ihn manches Jahr gepflegt
Und ihm ein neues beigelegt.
Noch schmück ich dieses Götterhaus,
Noch zier ich Anhalts Fürstenhimmel
Mit neuem Licht und Gnadenstrahlen aus;
Noch weicht die Not von diesen Grenzen weit;
Noch fliehet alles Mordgetümmel;
Noch blüht allhier die güldne Zeit:
So preise dann des Höchsten Gütigkeit!
(A) Des Höchsten Lob ist den Magneten gleich,
Von oben her mehr Heil an sich zu ziehen.
So müssen weise Fürsten blühen,
So wird ein Land an Segen reich.
Dich hat, o Zeit, zu mehrern Wohlergehn
Für dieses Haus der Zeiten Herr ersehnen.

Zeit:

Was mangelt mir an Gnadengaben?

Göttliche Vorsehung:

Noch größere hab ich aufgegeben.

Zeit:

Mein Ruhm ist itzt schon ungemein.

Göttliche Vorsehung:

Zu Gottes Preis wird solcher größer sein.

4. Aria (A, T)

Göttliche Vorsehung, Zeit:

Es streiten, es siegen/prangen die künftigen/
vorigen Zeiten
Im Segen für dieses durchlauchtigste Haus.
Dies liebliche Streiten bewegt die Herzen,
Die Saiten zu rühren, zu streiten, zu scherzen,
Es schläget zum Preise des Höchsten hinaus.

5. Recitativ (A, T)

Göttliche Vorsehung:

Bedenke nur, beglücktes Land,
Wieviel ich dir in dieser Zeit gegeben.
An Leopold hast du ein Gnadenpfand.
Schau an der Fürstin Klugheit Licht,
Schau an des Prinzen edlem Leben,
An der Prinzessin Tugendkranz,
Dass diesem Hause nichts an Glanz
Und dir kein zeitlich Wohl gebricht.
Soll ich dein künftig Heil bereiten,
So hole von dem Sternenpol
Durch dein Gebet ihr hohes Fürstenwohl!
Komm, Anhalt, fleh um mehre Jahr und Zeiten!

Zeit:

Ach! Fleh um dieses Glück;
Denn ohne Gott und sie
Würd ich nicht einen Augenblick
Für dich glücklich sein.
Ja, Anhalt, ja, du beugest deine Knie,
Dein sehnlichs Wünschen stimmt mit ein.

Göttliche Vorsehung:

Allein, o gütigstes Geschick!
Gott schauet selbst auf die erlauchten Herzen,
Auf dieser Herrschaft Tugend-Kerzen,
Sie brennen ihm in heißer Andacht schön.
Um ihre Gott beliebte Glut
Kömmt selbst auf sie ein unschätzbares Gut
Und auf dies Land viel zeitlich Wohlergehn.

6. Aria (A)

Göttliche Vorsehung:

Der Zeiten Herr hat viel vergnügte Stunden,
Du Götterhaus, dir annoch beigelegt,
Weil bei der Harmonie der Seelen,
Die Gott zum Hort und Heil erwählen,
Des Himmels Glück mit einzustimmen pflegt.

7. Recitatief (A, T)

Zeit:

Hilf, Höchster, hilf, dass mich die Menschen preisen
Und für dies weltberühmte Haus
Nie böse, sondern gülden heißen.
Komm, schütt auf sie den Strom des Segens aus!

Ja, sei durch mich dem teursten Leopold
Zu vieler Tausend Wohl und Lust,
Die unter seiner Gnade wohnen,
Bis in ein graues Alter hold!
Erquicke seine Götterbrust!
Lass den durchlauchtigsten Personen,
Die du zu deinem Ruhm ersehn,
Auf die bisher dein Gnadenlicht geschienen,
Nur im vollkommenen Wohlergehn
Die schönste Zeit noch viele Jahre dienen!
Erneure, Herr, bei jeder Jahreszeit

An ihnen deine Güt und Treu!

Göttliche Vorsehung:

Des Höchsten Huld wird alle Morgen neu.
Es will sein Schutz, sein Geist insonderheit
Auf solchen Fürsten schweben,
Die in dem Lebens-Fürsten leben.

8. Koor

Ergötzet auf Erden, erfreuet von oben,
Glückselige Zeiten, vergnüget dies Haus!
Es müsse bei diesen durchlauchtigsten
Seelen
Die Gnade/Der Segen des Himmels die
Wohnung erwählen;
Sie blühen, sie leben, ruft jedermann aus.

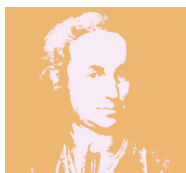
Overige concerten in de serie Passie voor Bach

26.03.2023

Passie voor Bach - Dubbelconcerten van Bach en Telemann

In dit derde concert hoor je onder meer werken van Bach en zijn muzikale vriend Telemann. Je hoort onder meer het beroemde Concert in c-klein BWV 1060R voor hobo en viool en het Concert voor 2 violen in d-klein BWV 1043.

07.05.2023

Passie voor Bach – Jauchzet Gott

In het laatste concert in de serie hoor je werken van Bach en Pisendel. Je hoort onder meer de Cantate 'Jauchzet Gott in allen Landen', BWV 51 en het Vioolconcert in g van Pisendel.

Orkest van
Gelderland
& Overijssel

De serie *Passie voor Bach* is een co-productie van Wilinktheater, Muziekcentrum Enschede en Phion, Orkest van Gelderland & Overijssel.